

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

Пономарьова Тетяна Володимирівна

УДК: 629.484:656.078.8

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВАГОНБУДІВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2012

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Українській державній академії залізничного транспорту Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Дикань Володимир Леонідович,
Українська державна академія залізничного транспорту, завідувач кафедри економіки, організації і управління підприємством.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Шинкаренко Володимир Григорович,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
завідувач кафедри менеджменту;

кандидат економічних наук, доцент
Гненний Микола Васильович,
Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. В. А. Лазаряна,
завідувач кафедри економіки та менеджменту.

Захист відбудеться «20» квітня 2012 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.820.05 в Українській державній академії залізничного транспорту за адресою: м. Харків, пл. Фейєрбаха, 7, ауд. 3.501.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української державної академії залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, пл. Фейєрбаха, 7, ауд. 2.209.

Автореферат розіслано «___» березня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Чорнобровка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В епоху глобалізації і міжнародної інтеграції внаслідок об'єктивності тенденцій поглиблення конкуренції все більшого значення для комерціалізації успіху кожної організації набуває її конкурентоспроможність. Сьогодні конкурентоспроможність виступає універсальною вимогою, що висувається відкритою господарюючою системою до будь-якого національного економічного суб'єкта. Бути конкурентоспроможним означає забезпечувати споживчі, якісні та цінові характеристики товарів і послуг на світовому рівні незалежно від того, де вони будуть реалізовані – на внутрішньому чи зовнішньому ринку.

Проблематика ефективного управління діяльністю вітчизняних підприємств вагонобудування, що функціонують як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках, набуває особливої актуальності у зв'язку із загостренням конкуренції на світових ринках. На сьогодні, коли конкурентна боротьба розгортається на полі співвідношення ціни та якості продукції, а світовий ринок вагонобудування відкритий для відносно дешевої залізничної техніки з Китаю, для українських вагонобудівних підприємств важливо зберегти власні сегменти ринку та по можливості розширити сфери свого впливу.

Вирішення цих проблем значною мірою покладено на підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність дослідження теоретичних основ і методичних рекомендацій з розробки та реалізації заходів щодо підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України.

Теоретичні та практичні аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємств висвітлено в працях таких вчених, як: Г. Л. Азоєв, І. Ансофф, Л. В. Балабанова, Л. В. Баумгартен, В. А. Вайсман, В. Л. Дикань, І. З. Должанський, М. Портер, Ю. Б. Рубін, І. Ю. Сіваченко, Л. В. Соколова, А. І. Суворов, А. Турбілін та ін.

Вагомий внесок у розв'язання проблеми управління якістю продукції зробили такі закордонні вчені, як: Е. Демінг, Дж. Джуран, К. Ісікава, Й. Кондо, Т. Конті, Г. Тагута, А. Фейгенбаум, Д. Харрінгтон, та ін.

Теоретичні та практичні аспекти забезпечення якості на вітчизняних підприємствах промисловості розроблено такими науковцями, як: М. В. Гненний, О. Г. Дейнека, О. Д. Жаковський, А. М. Золотарьов, О. С. Іванілов, П. Я. Калита, В. В. Колбун, О. М. Криворучко, О. І. Момот, Л. О. Позднякова, В. Г. Сиченко, Л. О. Українська, В. Г. Шинкаренко та ін.

Питання конкурентоспроможності набули стратегічного значення в умовах ринкової економіки і залишаються недостатньо дослідженими з точки зору галузевої специфіки, не розроблено чітких механізмів виходу підприємства на нові глобальні ринки, не визначено та не обґрунтовано фактори впливу на основні елементи конкурентоспроможності, не обґрунтовано інструментарій оцінки конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Часткове вирішення цих проблем можливе при детальному аналізі ринків світових ринкових

структур.

Невирішеність зазначених питань зумовила вибір теми дослідження, а також його мету, завдання та основні напрямки дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана як ініціативна згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри економіки, організації і управління підприємством Української державної академії залізничного транспорту за темою «Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах міжнародних транспортних коридорів», відповідає цілям та завданням, поставленим у Транспортній стратегії України до 2020 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 року № 914), а також у Комплексній програмі оновлення рухомого складу України на 2008-2020 роки (затверджена наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 14 жовтня 2008 року № 1259).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розроблення методичних рекомендацій щодо напрямків підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України.

Реалізація поставленої мети визначила необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити сутність поняття «конкурентоспроможність підприємства»;
- запропонувати методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства;
- визначити роль фактора якості у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства;
- оцінити проблеми та перспективи функціонування залізничного транспорту України;
- побудувати модель системи взаємовідносин гірничо-металургійного та залізничного комплексів України зі зворотнім зв'язком;
- дослідити поточний стан підприємств вагонобудування України;
- побудувати організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств;
- дослідити фактори, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств;
- визначити вплив реалізації системи менеджменту якості на підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення конкурентоспроможності підприємств вагонобудування України.

Предмет дослідження – теоретичні положення та методичні підходи щодо управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств України.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження стали положення та висновки з проблем розробки конкурентних стратегій підприємства для зовнішнього ринку, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених і фахівців-практиків з досліджуваної проблеми, закони й нормативні акти України.

У дослідженні використано такі загальнонаукові та спеціальні методи: *аналізу та синтезу* – при дослідженні сутності конкурентоспроможності, для уточнення визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства»; *статичного групування та порівняння* – при проведенні аналізу діяльності підприємств вагобудування; *економіко-математичного моделювання* – при розробці методики оцінки конкурентоспроможності підприємства та моделі організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю вагобудівних підприємств; *графічний* – для наочного ілюстрування явищ, процесів та закономірностей, що досліджуються.

Інформаційною базою дослідження є закони, нормативні та правові акти Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, матеріали Державної служби статистики, Національного Банку України, монографії та періодичні українські й зарубіжні видання, інформація зі всесвітньої мережі Інтернет, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в такому:

удосконалено:

– визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства», яке, на відміну від існуючих, запропоновано характеризувати як реальну та потенційну спроможність підприємства проектувати, виготовляти та збувати, в тих чи інших конкретних умовах, продукцію, яка користується більш пріоритетним попитом у споживачів за умови ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку, що дозволить удосконалити підходи до забезпечення конкурентоспроможності підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;

– методику оцінки конкурентоспроможності підприємства на основі системного дослідження конкурентних позицій підприємства, що дало можливість для виявлення наявних ресурсів підприємства, оцінки ефективності використання потенціалу конкурентоспроможності і визначення рівня його конкурентоспроможності відносно підприємств, які функціонують в одній галузі та належать одній продуктивній групі;

– модель впливу факторів виробничої сфери на якість продукції вагобудівних підприємств України на основі виділення факторів, які впливають на якість праці та якість виробничого процесу на підприємстві, що обумовлює в кінцевому результаті конкурентоспроможність продукції та попит на неї у сфері споживання;

– систему взаємовідносин гірничо-металургійного та залізничного комплексів України на основі неможливості ізолювання процесів, що здійснюються в цих видах економічної діяльності, як систему зі зворотнім зв'язком, що дозволило визначити напрямки взаємодії залізничного та гірничо-металургійного комплексів з метою забезпечення ефективності їх співробітництва;

дістало подальшого розвитку:

– побудова організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю вагобудівних підприємств України як сукупності

методів і способів, які дають можливість підприємству мати стійке положення на ринку, притягати і зберігати споживачів при реалізації основної мети своєї діяльності;

– класифікація факторів підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України на основі виділення факторів, що впливають на конкурентоспроможність продукції вагонобудування, що у кінцевому результаті обумовлює максимальне покращення рівня конкурентоспроможності продукції вагонобудівних підприємств до рівня міжнародних стандартів якості й екологічної безпеки;

– система управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств на основі її розробки та функціонування під впливом факторів зовнішнього середовища, що дозволяє розглядати її як складову частину системи стратегічного управління підприємством;

– застосування комбінованого підходу до впровадження системи менеджменту якості на вагонобудівних підприємствах України з огляду на особливості продукції вагонобудівних підприємств України та функціонування як внутрішнього, так і світового ринків вагонів, що дозволить забезпечити зростання рівня конкурентоспроможності продукції вагонобудування України;

– створення системи аналізу якості з боку керівництва вагонобудівних підприємств з метою більш повного охоплення сфер діяльності підприємства системою менеджменту якості, який є ефективним управлінським інструментом на підприємстві, що дозволяє ліквідувати непогодженість у діях відділів, налагодити комунікації, поліпшити взаємодію із зовнішніми організаціями.

Практичне значення отриманих результатів. Розроблені в дисертаційній роботі теоретичні положення і практичні рекомендації надають можливість розробити напрямки підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України, що дасть змогу їм зберегти вже набуті ринкові позиції та забезпечити завоювання нових ринкових позицій у майбутньому.

Окремі пропозиції дисертаційного дослідження розглянуті Головним управлінням приміських пасажирських перевезень Державної адміністрації залізничного транспорту України «Укрзалізниця», що підтверджено актом впровадження ЦРП 9/728А від 6 жовтня 2011 року та технічною службою Південної залізниці (акт впровадження НТО 006/251А від 10 листопада 2011 року).

Методичні розробки, запропоновані у дисертації, використовуються у навчальному процесі Інституту перепідготовки та підвищення кадрів Української державної академії залізничного транспорту при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Планування діяльності підприємств», «Економіка праці та соціально-трудова відносини», «Організація і нормування праці на залізничному транспорті», «Організація виробництва», «Забезпечення конкурентостійкості підприємств» та у дипломному проектуванні, що підтверджується відповідним актом впровадження (акт впровадження від 2 липня 2011 року).

Особистий внесок здобувача. Основні висновки і результати

дисертаційного дослідження виконані автором самостійно на основі аналізу, систематизації та узагальнення теоретичних досліджень і практичного досвіду з питань стратегічного управління та управління конкурентоспроможністю підприємств. Особистий внесок здобувача в наукові та практичні результати, що виконані у співавторстві, є таким: у роботі [9] здобувачем проведено оцінку конкурентоспроможності підприємства на основі системного дослідження його конкурентних позицій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати дослідження, висновки доповідалися та були схвалені на 3-х міжнародних науково-практичних конференціях та 2-х Всеукраїнських науково-практичних конференціях студентів, аспірантів і молодих вчених, у тому числі на:

– Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених у рамках Каразінських читань, присвячених 200-річчю від дня заснування Харківського університету (16–17 квітня 2004 року, Харків);

– Міжнародній науково-практичній конференції «Україна в системі світових економічних процесів» (17–18 грудня 2009 року, Харків);

– Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (15–16 квітня 2011 року, Харків);

– VII Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України» (30 травня – 4 червня 2011 року, Коктебель);

– V Міжнародній науково-практичній конференції «Управлінські аспекти підвищення національної конкурентоспроможності» (20–22 жовтня 2011 року Сімферополь, Ялта).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано в 14 працях, серед яких 9 статей у наукових фахових виданнях і тези 5 доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг наукових праць складає 3,23 друк. арк., з яких особисто автору належить 3,17 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає 167 сторінок комп'ютерного тексту, в тому числі основний текст займає 130 сторінок. Матеріали дисертації проілюстровано 32 рисунками, 27 таблицями та містять 3 додатка. Список використаних джерел налічує 196 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну і практичне значення, наведено дані щодо апробації одержаних результатів та їх опублікування.

У першому розділі – «Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства» – проведено аналіз основних категорій теорії конкуренції, визначено сутність поняття

«конкурентоспроможність підприємства»; визначено методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства; дослідження впливу фактора якості на забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

У процесі проведення аналізу сутності поняття «конкурентоспроможність» встановлено, що конкурентоспроможність як об'єктивна категорія конкурентної боротьби – це порівняльна, а тому – відносна оцінка властивостей товару. Якби на ринку не було конкурентів, з товарами яких споживач порівнює товар фірми, то не можна було б говорити про конкурентоспроможність цього товару.

Сутність конкурентоспроможності залежить від рівня її визначення: мікрорівень (конкретні види продукції, послуги, виробництва, підприємства); мезорівень (галузі, корпоративні об'єднання підприємств і фірм конгломератного типу); макрорівень (народногосподарчі комплекси).

З урахуванням наведених недоліків у визначенні сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства» ми вважаємо за потрібне навести власне визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства». На нашу думку, конкурентоспроможність підприємства – це реальна та потенційна спроможність підприємства проектувати, виготовляти та збувати, в тих чи інших конкретних умовах, продукцію, яка користується більш пріоритетним попитом у споживачів за умови ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку.

В умовах ринкової економіки підприємство, що постачає свою продукцію на ринок, не може тривалий час займати стійку позицію, спираючись у своїй стратегії тільки на показники конкурентоспроможності продукції, тобто не враховувати власні сукупні витрати, пов'язані зі створенням та реалізацією цієї продукції. При входженні на новий ринок, при появі нових конкурентів, при прийнятті рішень про розширення виробництва або його скорочення, при здійсненні інвестицій у модернізацію технологічного обладнання або оновлення продукції, що випускається, необхідна оцінка всього підприємства, а не окремого виду його продукції.

Виявлення конкурентних переваг підприємства в цьому випадку є не досить ефективним, оскільки наведені критерії визначаються за допомогою експертних оцінок. Багато в чому така ситуація обумовлена тим, що окремі критерії включають в себе елементи, які не мають кількісної оцінки. Порівняння підприємств за окремими показниками не може бути достатньою основою для об'єктивної оцінки конкурентних переваг.

Тому, на нашу думку, у напрямку визначення рівня конкурентоспроможності підприємства можна виділити дві концепції, що ґрунтуються на несистематизованих та систематизованих показниках для кожного критерію оцінки конкурентоспроможності.

Методика комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємства призначена для виявлення наявних ресурсів підприємства, оцінки ефективності використання потенціалу конкурентоспроможності й визначення рівня його конкурентоспроможності відносно підприємств, які функціонують в одній галузі та належать одній продуктивній групі (рис. 1).

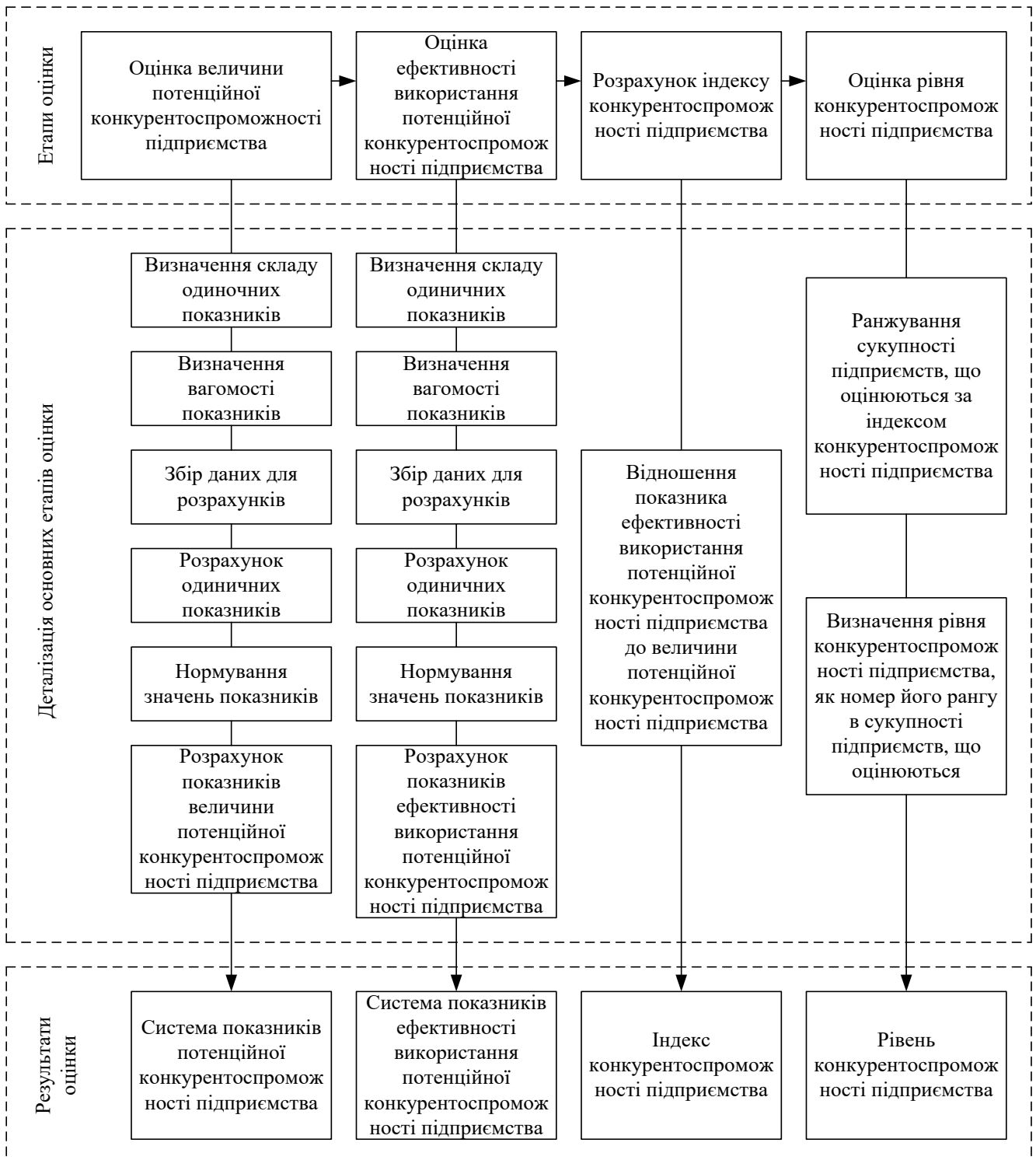

Рис. 1. Методика комплексної оцінки конкурентоспроможності підприємства

Основним фактором забезпечення конкурентоспроможності продукції є її якість, оскільки узагальнено конкурентоспроможність продукції може бути представлена таким чином:

Конкурентоспроможність продукції = Якість+Ціна+Обслуговування.

На рівень якості продукції впливає значна кількість факторів, які діють як самостійно, так і у взаємозв'язку між собою, як на окремих етапах життєвого циклу продукції, так і на кількох. Усі ці фактори можна об'єднати в чотири групи:

технічні, організаційні, економічні та суб'єктивні (табл. 1).

Проблема якості й конкурентоспроможності продукції має у сучасному світі універсальний характер. Масове виробництво продукції високої якості – один з вагомих критеріїв розвитку будь-якого суспільства. Однак відомо, що суттєва частка підприємств України випускають та реалізують продукцію з порушенням стандартів та інших нормативних документів. І відшкодування за рахунок винуватців заподіяних таким чином збитків є процесом вкрай складним та довгим.

Таблиця 1

Групи факторів, що впливають на рівень якості продукції

Фактори	Складові факторів
1. Технічні	Конструкція; схемні вирішення; технологія виготовлення; засоби технічного обслуговування і ремонту; технічний рівень бази проектування, виготовлення та експлуатації; система резервування тощо.
2. Організаційні	Розподіл праці і спеціалізація; форми організації виробничих процесів; ритмічність виробництва; форми і методи контролю; форми і способи транспортування, зберігання, експлуатації (споживання), технічного обслуговування, ремонту та інше.
3. Економічні	Ціна; собівартість; форми і рівень зарплати; рівень затрат на технічне обслуговування і ремонт; ступінь підвищення продуктивності праці та інше.
4. Суб'єктивні	Професійна підготовка робітника; його фізіологічні та емоційні особливості.

Основною метою управління конкурентоспроможністю продукції виступає оптимізація співвідношення його ціни та якості.

Формування якості продукції підприємств вагонобудування України перш за все відбувається у виробничій сфері під дією різних факторів, які впливають на якість праці та якість виробничого процесу на підприємстві, зумовлюючи в кінцевому результаті конкурентоспроможність продукції та попит на неї у сфері споживання (рис. 2).

Визначення сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства» та виявлення впливу факторів на якість продукції вагонобудування України, а отже і на конкурентоспроможність продукції вагонобудівних підприємств України вимагає у подальшому з метою розробки заходів підвищення їх конкурентоспроможності проведення дослідження передумов підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України.

У другому розділі – «Передумови підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України» – визначено проблеми та перспективи функціонування залізничного транспорту України; досліджено проблеми та перспективи розвитку ринку вагонобудування країн СНД та Балтії, проаналізовано поточний стан вагонобудівних підприємств України та визначено особливості українського вагонобудування.

Залізничний транспорт України відіграє важливу роль у розвитку економіки держави. Він забезпечує нормальне функціонування підприємств промисловості, сільського господарства, будівництва, торгівлі. Переваги залізничного транспорту України у порівнянні з іншими видами транспорту проявляються у великій розгалуженості залізничних транспортних шляхів і низьких тарифах на перевезення.

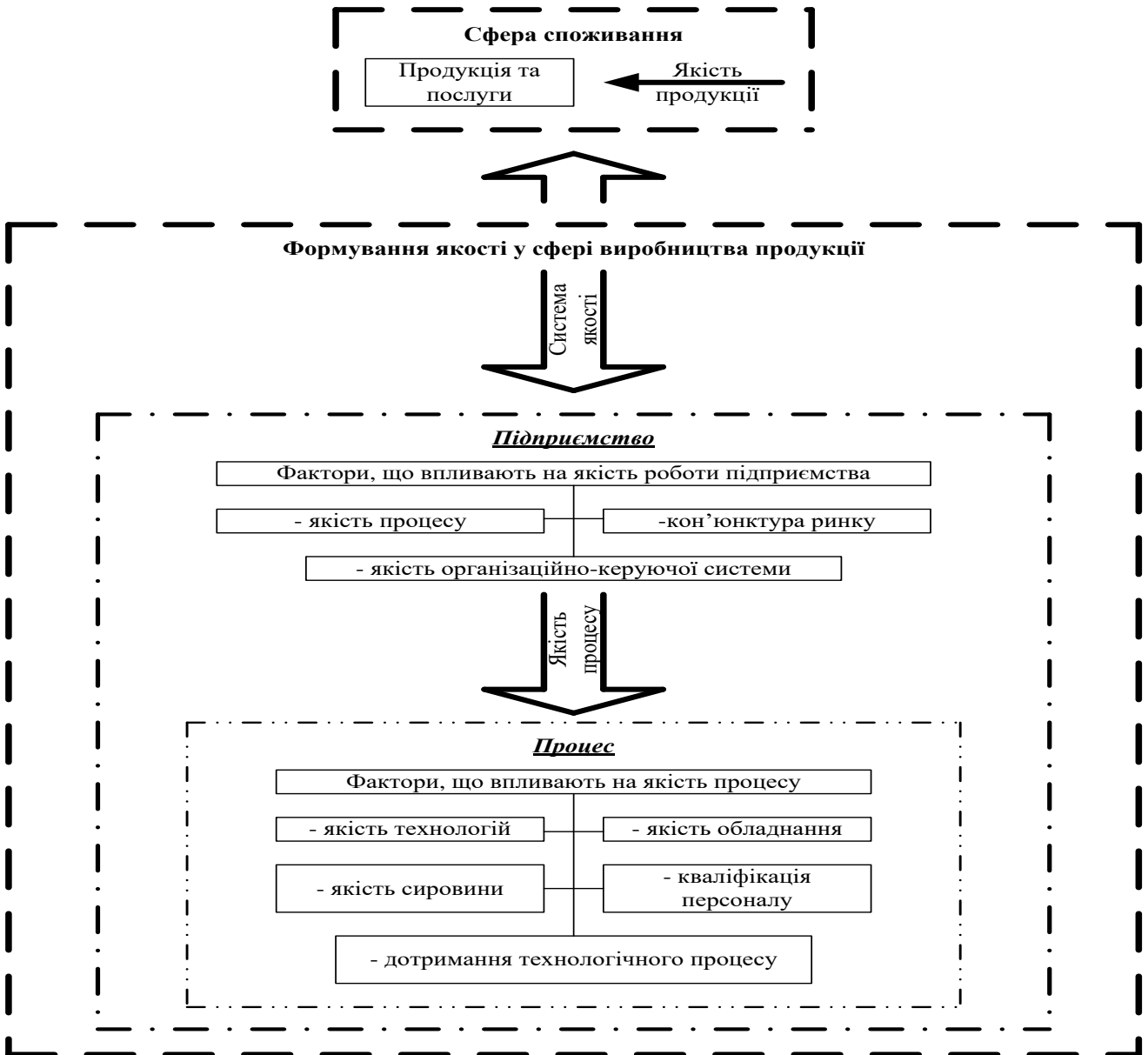

Рис. 2. Модель впливу факторів виробничої сфери на якість продукції вагонобудування України

У загальному обсязі вантажних перевезень протягом 2000–2010 років частка залізничного вантажообігу зросла зі 173,2 млрд. т-км у 2000 році до 218,0 млрд. т-км у 2010 році (рис. 3). Питома вага залізничного пасажирообігу за визначений період у загальному обсязі пасажирських перевезень поступово скорочується: з 51,6 млрд. пас.-км у 2000 році до 50,0 млрд. пас.-км у 2010 році, однак залишається на високому рівні (більший пасажирообіг притаманний у 2010 році тільки автомобільному транспорту – 52,1 млрд. пас.-км).

Окремі види транспорту не функціонують ізольовано: виконуючи спільну функцію із забезпечення народногосподарського комплексу вантажними і пасажирськими перевезеннями, різні види транспорту формують між собою тісні взаємозв'язки – транспортну систему. Вона являє собою територіальне поєднання

шляхів сполучення, технічних засобів транспорту і служби перевезень, які об'єднують усі види транспорту і всі ланки транспортного процесу у їх взаємодії, а також забезпечують успішне функціонування економіки країни в цілому.

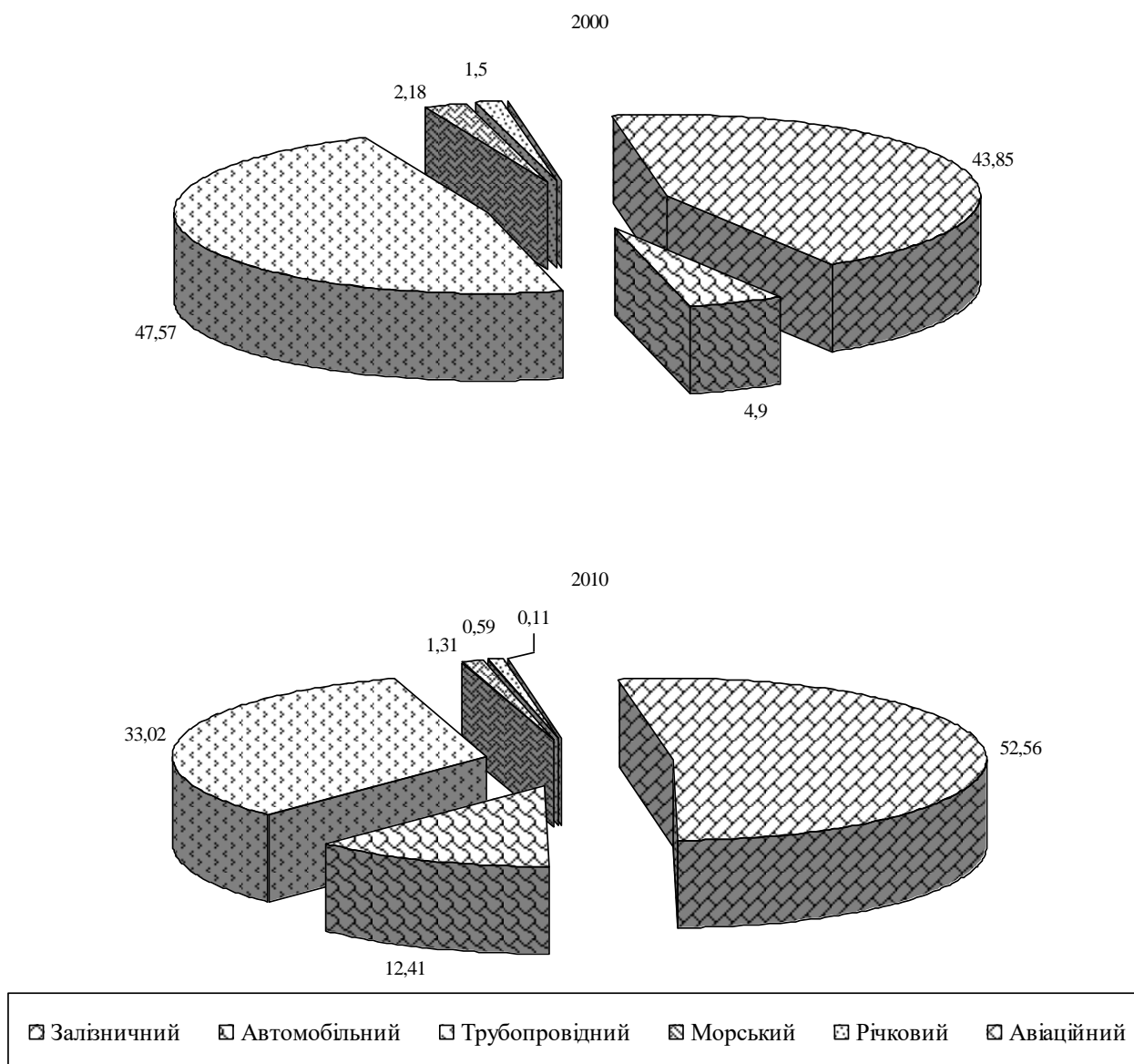

Рис. 3. Структура вантажообігу за видами транспорту в Україні у 2000 та 2010 роках

У 2000–2010 роках тарифний вантажообіг залізниць України виріс із 172 840,3 млн. т-км у 2000 році до 218091,2 млн. т-км у 2010 році, а відправлення вантажів – з 295 933,4 тис. т у 2000 році до 357 969,1 тис. т у 2010 році.

У структурі перевезення вантажів найбільшу питому вагу займають вантажі металургійної промисловості: у 2010 році залізницями України перевезено 71 908,5 тис. т залізної та марганцевої руди, 29 044,3 тис. т чорних металів і 6190,5 тис. т брухту чорних металів.

Враховуючи роль, місце і значення української металургії в економіці країни, нинішні тенденції її стагнаційного розвитку дають підставу говорити про

системну економічну проблему, що поширюється на решту суміжних видів діяльності та сфер національної економіки.

Серед видів транспорту найбільш вразливим є залізничний транспорт як головний перевізник металургійних вантажів у технологічному ланцюжку виробництва і доставки готової продукції – незначне відносне зниження вантажопотоку (на 1 %) для залізниць обчислюється мільярдними втратами. Тому взаємовідносини між вітчизняним гірничо-металургійним комплексом і «Укрзалізницею» слід розглядати як систему зі зворотнім зв'язком (рис. 4).

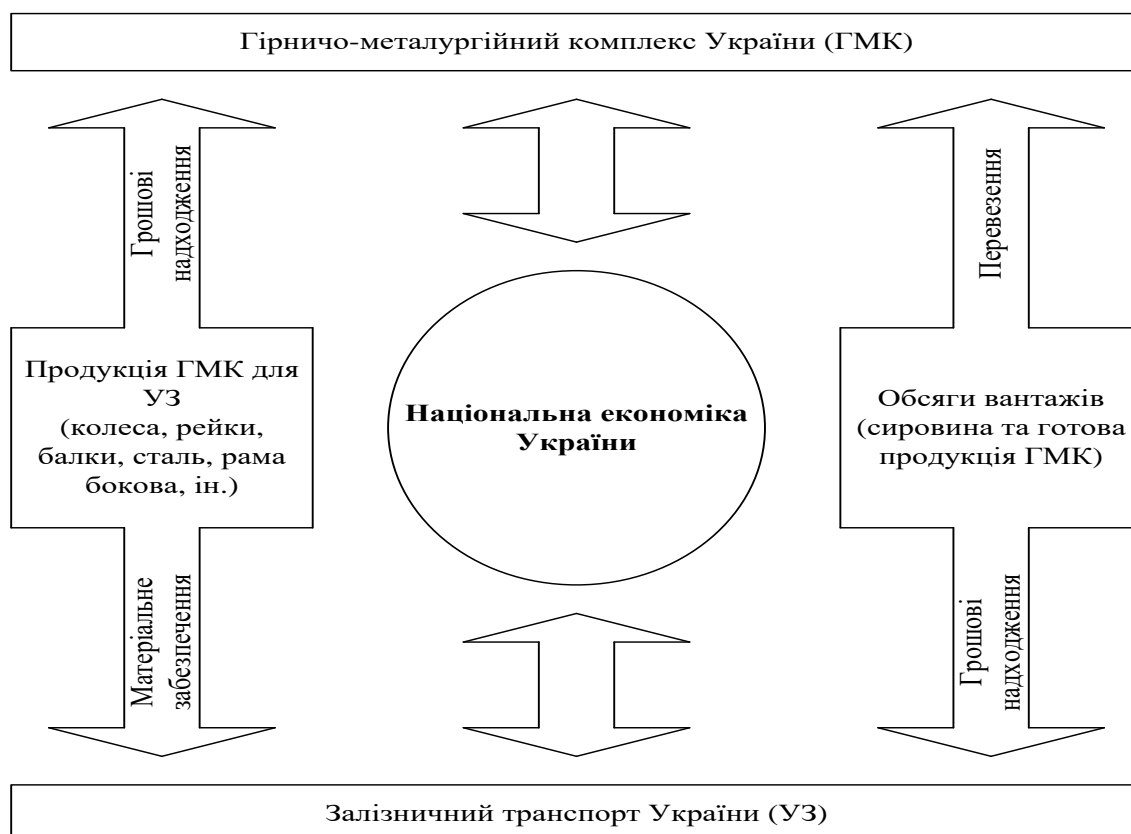

Рис. 4. Модель системи взаємовідносин гірничо-металургійного та залізничного комплексів України зі зворотнім зв'язком

Відправлення вантажів металургійної промисловості вимагає певного рухомого складу для їх перевезення – піввагонів. При цьому робочий парк піввагонів на залізницях України на протязі 2000–2010 років скоротився на 6180 од. (з 69 887 од. у 2000 році до 63 707 од. у 2010 році), або на 8,84 %. Скорочення вантажного парку піввагонів унеможливує забезпечення основного вантажовідправника – металургійної промисловості – рухомим складом у необхідній кількості та визначеного рівня якості.

Вагонобудування країн СНД та Балтії представлене здебільшого підприємствами України та Росії. Унаслідок поступового наростання кризових явищ в економіці країн регіону перед вантажоперевізниками постає проблема дефіциту вантажних вагонів. Експертами-аналітиками було прогнозовано підвищення попиту на продукцію вагонобудування на кінець 2011 року, а до

2013 року вони очікують вихід обсягу виробництва вантажних вагонів на рівень 95–100 тис. од. на рік (рис. 5).

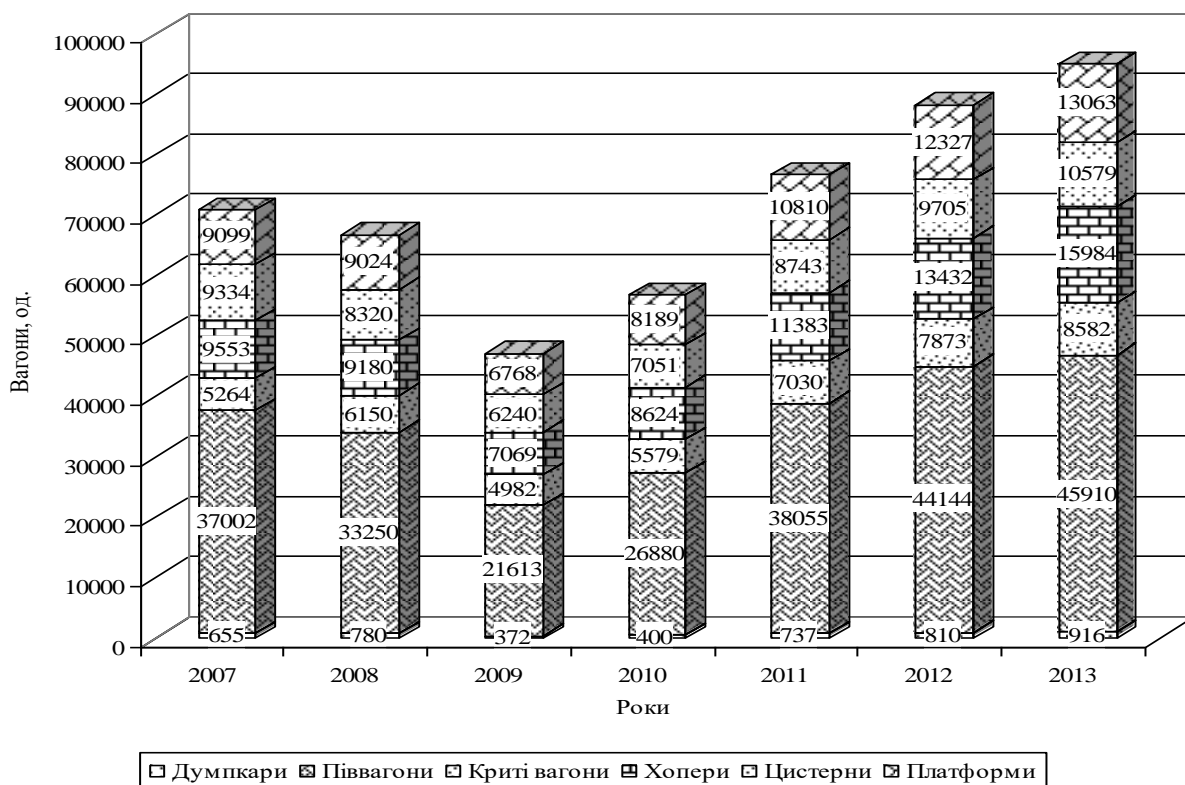

Рис. 5. Динаміка продажів вантажних вагонів українськими та російськими вагонобудівниками у прогнозованому періоді

Бурхливий розвиток ринку вагонобудування країн СНД та Балтії в межах конгломерату «Пространство 1520» пов'язаний зі значним зносом використовуваного на цей час рухомого складу конгломерату: починаючи з другої половини 2009 року, загальний парк вантажних і пасажирських вагонів в країнах СНД скоротився приблизно на 15 %. Але рівень його зносу нині перевищує 60 %, у тому числі по вантажних вагонах – мінімум 70 %.

Вирішення проблем забезпечення вантажоперевізників необхідним рухомим складом покладено на вагонобудівні підприємства конгломерату «Пространство 1520», серед яких лідером за співвідношенням якісних та цінових характеристик їх продукції є вагонобудівні підприємства України.

Вагонобудування України представлене такими підприємствами, як: ВАТ «Азовмаш», ВАТ «Крюківський вагонобудівний завод», ВАТ «Дніпровагонмаш» і ВАТ «Стаханівський вагонобудівний завод», а саме ВАТ «Крюківський вагонобудівний завод», ВАТ «Дніпровагонмаш» і ВАТ «Стаханівський вагонобудівний завод» займаються виробництвом найдефіцитнішого на сьогодні піввагона.

Робота вагонобудівних підприємств України характеризується поступовим нарощенням обсягів виробництва продукції і підвищенням прибутку поряд з

наростанням фізичного та морального зносу їх основних фондів. Проте загальний стан цих підприємств та нові вимоги, що висуваються до технічних і якісних характеристик їх продукції, вимагають спрямування зусиль на підвищення конкурентоспроможності підприємств вагонобудування України з метою збереження наявних ринків збуту.

У третьому розділі – «Напрямки підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України» – проаналізовано світовий досвід формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства; запропоновано організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств України; досліджено вплив реалізації системи управління якістю як основи підвищення конкурентоспроможності продукції вагонобудівних підприємств.

З розвитком ринкових відносин та посилення реформ в Україні важливого значення набуває конкуренція між суб'єктами господарювання. Проблема забезпечення конкурентоспроможності є головною умовою підвищення і підтримання позицій підприємництва на внутрішньому та зовнішніх ринках. Для отримання успіху в конкурентній боротьбі необхідний постійний моніторинг потрібних ринків, позицій фірми, позицій конкурентів, смаків і переваг постійних споживачів, досліджень сильних і слабких сторін власної господарської діяльності, здатність та швидка пристосованість до змін ринку.

Дослідження причин зниження конкурентоспроможності підприємств указало на існування у вітчизняній економіці недоліків концептуального характеру. Збереження цих прорахунків спричинить збільшення прірви між конкурентоспроможністю вітчизняного товаровиробника і підприємств світового рівня.

На основі проведених нами досліджень та виявлених сильних і слабких сторін організаційно-економічних механізмів управління конкурентоспроможністю підприємств різних країн можна зробити висновок, що найкращий механізм управління конкурентоспроможністю підприємств мають Сполучені Штати Америки, які характеризуються найвищим показником ВВП на душу населення, великими розмірами прямих іноземних інвестицій.

Використання передового закордонного досвіду дозволить розробити систему ефективного організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємств, адекватного вимогам сучасного стратегічного менеджменту.

Для українських вагонобудівних підприємств конкурентоспроможність є одним з найважливіших показників їх стану як господарюючих суб'єктів, який визначає перспективи його подальшого розвитку, можливість досягнення стратегічних цілей та завдань. Підтримка і підвищення конкурентоспроможності може розглядатися як одна з функціональних стратегічних цілей підприємства.

На нашу думку, під організаційно-економічним механізмом забезпечення конкурентоспроможності вагонобудівного підприємства слід розуміти сукупність методів і способів, які дають можливість підприємству мати стійке положення на

ринку, притягати і зберігати споживачів при реалізації основної мети своєї діяльності.

У результаті аналізу складових організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств визначено, що ключовою його складовою є якість продукції, оскільки з розвитком ринкових відносин основний спосіб ведення конкурентної боротьби перемістився з ціни саме на якість.

Серед показників, що відображають рівень конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств було виділено три їх групи: показники фінансового стану, економічної ефективності та спеціальні показники конкурентоспроможності підприємства.

Управління конкурентоспроможністю сучасного вагонобудівного підприємства є одним з елементів його організаційно-економічного механізму (рис. 6).

Рис. 6. Збільшена блок-схема організаційно-економічного механізму системи управління конкурентоспроможністю вагонобудівного підприємства

Підвищення якості та конкурентоспроможності продукції тісно пов'язані з удосконаленням системи управління, стандартизацією та сертифікацією продукції.

Вирішення цієї проблеми покладено на впровадження системного підходу до управління якістю на рівні підприємства, а також правового регулювання на макрорівні. Це вказує не тільки на необхідність удосконалення організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю продукції вагонобудування, а й на пристосування його до міжнародних стандартів якості та екологічної безпеки (рис. 7).

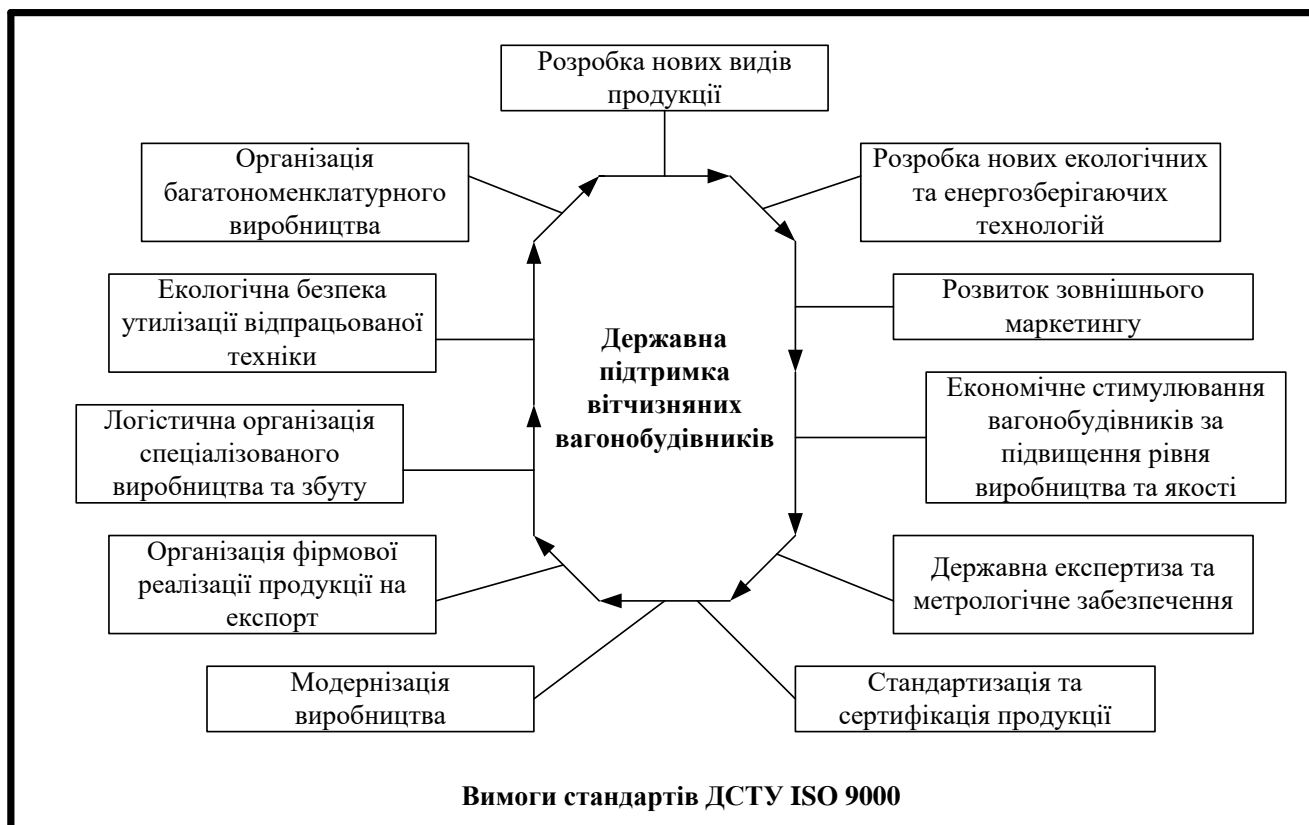

Рис. 7. Фактори підвищення конкурентоспроможності продукції вагонобудівних підприємств України

Процес управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств має бути спрямованим на зменшення негативного впливу факторів зовнішнього середовища та найефективніше використання його можливостей, а також на створення гнучкої системи прийняття управлінських рішень щодо забезпечення його успішної діяльності у довгостроковій перспективі.

Дія організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю вагонобудівного підприємства у свою чергу не можлива без організаційно-економічного забезпечення цього процесу, пов'язаного з розробкою та ефективним функціонуванням підсистем управління: управління маркетинговою діяльністю; управління якістю; управління виробничою діяльністю; управління фінансовою діяльністю; управління персоналом підприємства.

Система управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств розробляється та функціонує під впливом факторів зовнішнього середовища та є складовою частиною системи стратегічного управління підприємством (рис. 8).

Завдання створення ефективного забезпечення процесу управління конкурентоспроможністю вагонобудівного підприємства є першочерговим під час вирішення його керівництвом проблеми зростання рівня конкурентоспроможності підприємства. Адже лише за рахунок ефективного функціонування внутрішнього середовища організації можливо досягти стійких конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках, що позитивно відіб'ється на формуванні її іміджу.

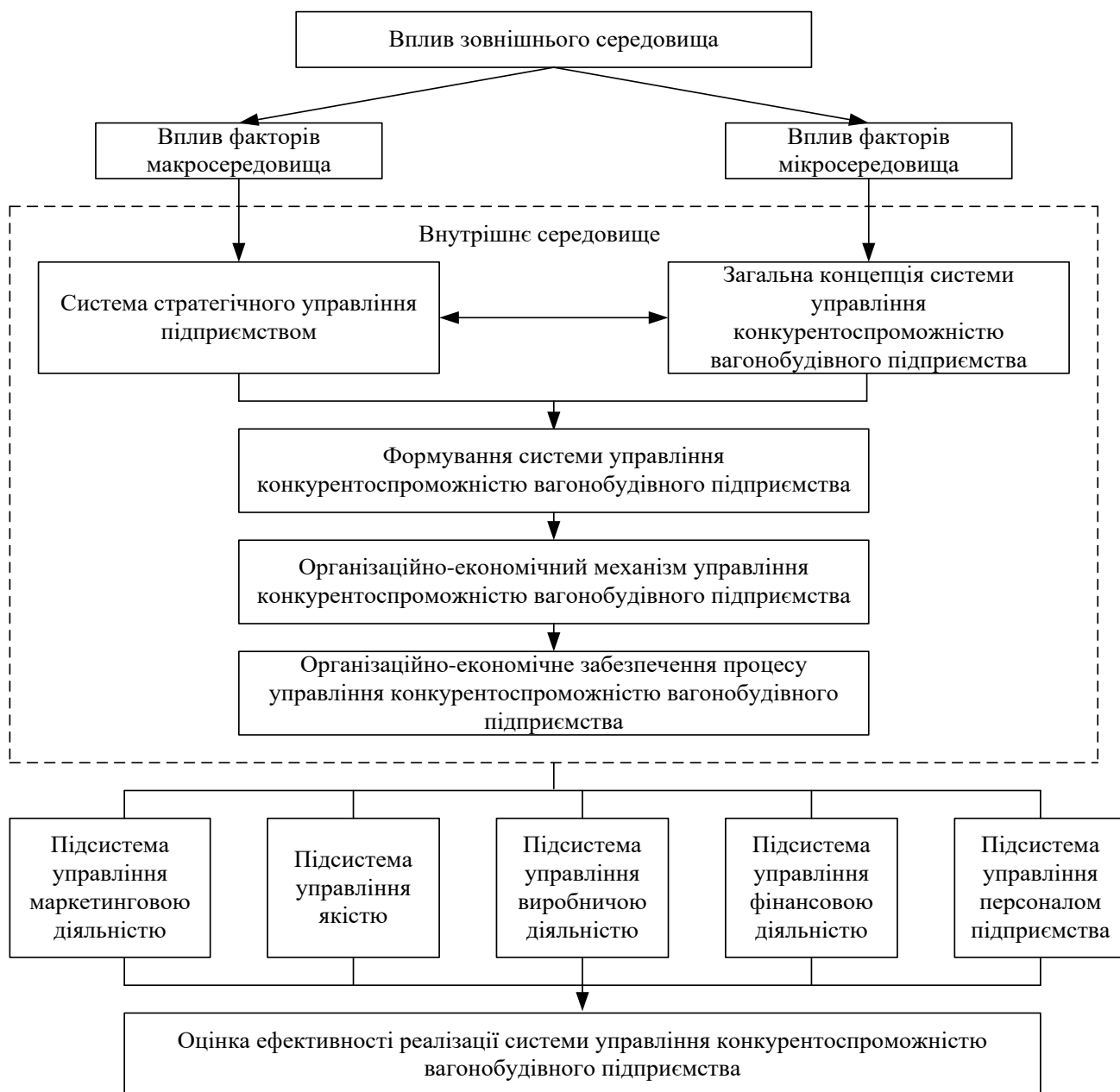

Рис. 8. Схема організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю вагонобудівного підприємства

З огляду на особливості продукції вагонобудівних підприємств України та функціонування ринків вагонів як внутрішнього, так і світового, систему менеджменту якості на цих підприємствах доцільно впроваджувати на основі комбінованого підходу (рис. 9).

Ефективно розроблена система управління якістю, у свою чергу, забезпечує зазначене раніше зростання рівня конкурентоспроможності продукції, тому і є однією зі складових системи забезпечення процесу управління конкурентоспроможністю вагонобудівного підприємства.

Рис. 9. Комбінований підхід до впровадження системи менеджменту якості на вагонобудівних підприємствах України

Саме тому ступінь задоволення ринку визначають не розмірами виробленої, а обсягами фактично реалізованої продукції за умови її якості і конкурентоспроможності. Плановий показник реалізованої продукції визначають з обсягу товарної продукції на певний рік, з урахуванням зміни залишків, не реалізованих на його початок і кінець.

Для більш повного охоплення сфер діяльності вагонобудівних підприємств поряд із впровадженням системи менеджменту якості, на нашу думку, на них доцільно створити систему аналізу якості з боку керівництва підприємства (рис. 10). Така система є ефективним управлінським інструментом на підприємстві, який дозволяє ліквідувати непогодженість у діях відділів, налагодити комунікації, поліпшити взаємодію із зовнішніми організаціями.

Процес впровадження системи оцінки якості з боку керівництва вагонобудівних підприємств, на нашу думку, необхідно розділити на такі етапи: підготовка до впровадження системи менеджменту якості на підприємстві; навчання персоналу підприємства; визначення цілей впровадження системи менеджменту якості на підприємстві; самооцінка поточного стану управління якістю на підприємстві; ідентифікація процесів управління якістю на підприємстві; розробка плану усунення невідповідностей; впровадження системи менеджменту якості у діяльність підприємства.

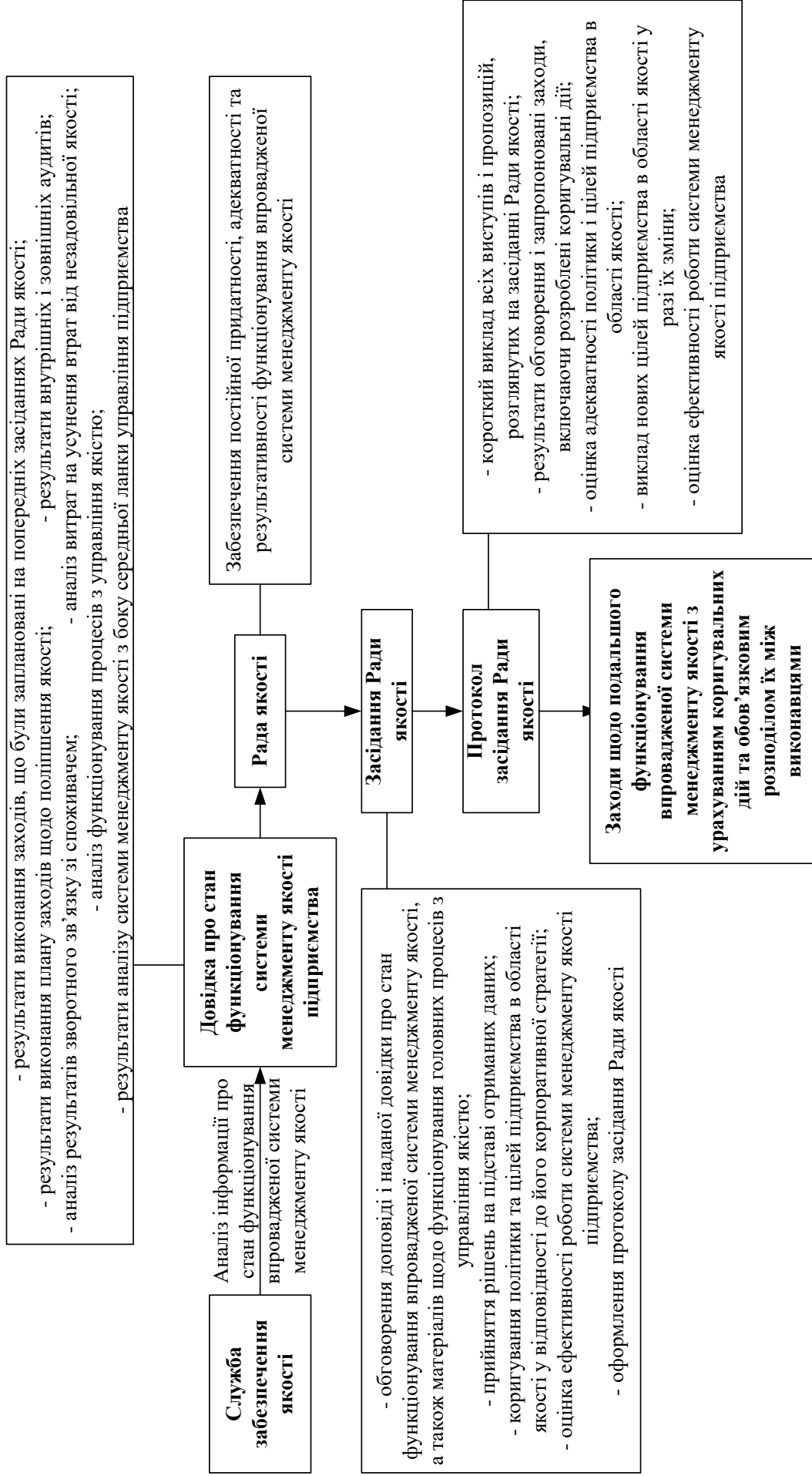

Рис. 10. Механізм функціонування системи аналізу якості керівництвом вагонобудівних підприємств

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

1. Запропоновано визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства» як реальної та потенційної спроможності підприємства проектувати, виготовляти та збувати, в тих чи інших конкретних умовах, продукцію, яка користується більш пріоритетним попитом у споживачів за умови ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку, що дозволить удосконалити підходи до забезпечення конкурентоспроможності підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

2. Удосконалено методику оцінки конкурентоспроможності підприємства на основі системного дослідження конкурентних позицій підприємства, що дало можливість для виявлення наявних ресурсів підприємства, оцінки ефективності використання потенціалу конкурентоспроможності і визначення рівня його конкурентоспроможності відносно підприємств, які функціонують в одній галузі та належать одній продуктивній групі.

3. Побудовано модель впливу факторів виробничої сфери на якість продукції вагонобудівних підприємств України на основі виділення факторів, які впливають на якість праці та якість виробничого процесу на підприємстві, що обумовлює в кінцевому результаті конкурентоспроможність продукції та попит на неї у сфері споживання.

4. Розроблено систему взаємовідносин гірничо-металургійного та залізничного комплексів України на основі неможливості ізолювання процесів, що здійснюються в цих видах економічної діяльності, як систему зі зворотним зв'язком, що дозволило визначити напрямки взаємодії залізничного та гірничо-металургійного комплексів з метою забезпечення ефективності їх співробітництва.

5. Удосконалено побудову організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств України як сукупності методів і способів, які дають можливість підприємству мати стійке положення на ринку, притягати і зберігати споживачів при реалізації основної мети своєї діяльності.

6. Удосконалено класифікацію факторів підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України на основі виділення чинників, які впливають на конкурентоспроможність продукції вагонобудування, що у кінцевому результаті обумовлює максимальне покращення рівня конкурентоспроможності продукції вагонобудівних підприємств до рівня міжнародних стандартів якості й екологічної безпеки.

7. Побудовано систему управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств на основі її розробки та функціонування під впливом факторів зовнішнього середовища, що дозволяє розглядати її як складову частину системи стратегічного управління підприємством.

8. Запропоновано застосування комбінованого підходу до впровадження

системи менеджменту якості на вагонобудівних підприємствах України з огляду на особливості продукції вагонобудівних підприємств України та функціонування як внутрішнього, так і світового ринків вагонів, що дозволить забезпечити зростання рівня конкурентоспроможності продукції вагонобудування України.

9. Обґрунтовано створення системи аналізу якості з боку керівництва вагонобудівних підприємств з метою більш повного охоплення сфер діяльності підприємства системою менеджменту якості, який є ефективним управлінським інструментом на підприємстві, що дозволяє ліквідувати непогодженість у діях відділів, налагодити комунікації, поліпшити взаємодію із зовнішніми організаціями.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

– у наукових фахових виданнях:

1. Пономарьова Т. В. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства» / Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ, 2003. – №4. – С. 66-70.

2. Пономарьова Т. В. Фактор якості у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства / Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ, 2004. – №№5-6. – С. 200-206.

3. Пономарьова Т. В. Побудова організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств / Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ, 2005. – №№9-10. – С. 319-322.

4. Пономарьова Т. В. Виділення факторів підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України / Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ, 2005. – №12. – С. 206-210.

5. Пономарьова Т. В. Підходи до впровадження системи менеджменту якості на вагонобудівних підприємствах / Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ, 2008. – №24. – С. 75-78.

6. Пономарьова Т. В. Функціонування системи менеджменту якості на вагонобудівних підприємствах України / Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ, 2009. – №26. – С. 34-39.

7. Пономарьова Т. В. Вплив світової фінансової кризи на стан та взаємодію залізничного та металургійного комплексів України / Т. В. Пономарьова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2009. – №851. – С. 105-111.

8. Пономарьова Т. В. Визначення місця системи управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств у системі управління підприємством / Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ, 2010. – №32. – С. 247-249.

9. Дикань В. Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства / В. Л. Дикань, Т. В. Пономарьова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків: УкрДАЗТ, 2011. – № 36. – С. 100-105.

– у тезах доповідей на міжнародних конференціях:

10. Пономарьова Т. В. Статистичний аналіз динаміки та географічної структури експорту металопродукції України за 2002-2003 роки / Т. В. Пономарьова // Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку в умовах ринкових перетворень: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студ., асп. і мол. учених у рамках Каразінських читань, присвячених 200-річчю від дня заснування Харківського університету, Харків, 16 – 17 квітня 2004 р. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. – С. 24-26.

11. Пономарьова Т. В. Життєздатність вітчизняних залізничних підприємств в умовах міжнародних транспортних коридорів / Т. В. Пономарьова // Україна в системі світових економічних процесів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 17 – 18 грудня 2009 р. – Харків: МСУ, 2009. – С. 154-155.

12. Пономарьова Т. В. Конкурентоспроможність українських підприємств залізничного машинобудування на міжнародних ринках / Т. В. Пономарьова // Управлінські аспекти підвищення національної конкурентоспроможності: матеріали 5-ї Міжнар. наук.-практ. конф., Сімферополь, Ялта, 20 – 22 жовтня 2011 р. – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу УЕУ, 2011 р. – С. 82-85.

13. Пономарьова Т. В. Розробка конкурентної стратегії підприємства на зовнішньому ринку / Т. В. Пономарьова // Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України: матеріали 7-ї Міжнар. наук.-практ. конф., Коктебель, 30 травня – 4 червня 2011 р. – Харків: УкрДАЗТ, 2011. – С. 125-127.

14. Пономарьова Т. В. Стратегія забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємств транспортного машинобудування / Т. В. Пономарьова // Проблеми соціально-економічного розвитку України: досвід, перспективи, інновації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студ., асп. і мол. учених, Харків, 15 – 16 квітня 2011 р. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 229-230.

АНОТАЦІЯ

Пономарьова Т. В. Забезпечення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Українська державна академія залізничного транспорту МОНмолодьспорту України, Харків, 2012.

Дисертаційна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та розробленню методичних рекомендацій щодо напрямків підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України.

Досліджено проблеми забезпечення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України; обґрунтовано сутність поняття «конкурентоспроможність підприємства»; удосконалено методику оцінки конкурентоспроможності підприємства, систему взаємовідносин гірничо-

металургійного та залізничного комплексів України, класифікацію факторів підвищення конкурентоспроможності вагонобудівних підприємств України та побудову організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств України.

Розроблено модель впливу факторів виробничої сфери на якість продукції вагонобудівних підприємств України, систему управління конкурентоспроможністю вагонобудівних підприємств та систему аналізу якості з боку керівництва вагонобудівних підприємств.

Запропоновано застосування комбінованого підходу до впровадження системи менеджменту якості на вагонобудівних підприємствах України.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, якість, управління якістю, управління конкурентоспроможністю, система менеджменту якості, вагонобудівні підприємства, залізничний транспорт.

АННОТАЦІЯ

Пономарева Т. В. Обеспечение конкурентоспособности вагоностроительных предприятий Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, МОИмолодежьспорта Украины, Харьков, 2012.

Диссертационная работа посвящена теоретическому обоснованию и разработке методических рекомендаций относительно направлений повышения конкурентоспособности вагоностроительных предприятий Украины.

Предложено определение понятия «конкурентоспособность предприятий» как реальная и потенциальная возможность предприятия проектировать, изготавливать и сбывать, в тех или иных конкретных условиях, продукцию, которая имеет более приоритетный спрос у потребителей при условии эффективной хозяйственной деятельности и ее практической прибыльной реализации в условиях конкурентного рынка, который позволит усовершенствовать подходы к обеспечению конкурентоспособности предприятий как на внутреннем, так и на внешнем рынках.

Усовершенствована методика оценки конкурентоспособности предприятия на основе системного исследования конкурентных позиций предприятия, которое дало возможность для выявления имеющихся ресурсов предприятия, оценки эффективности использования потенциала конкурентоспособности и определения уровня его конкурентоспособности относительно предприятий, функционирующих в одной отрасли и принадлежащих одной продуктовой группе.

Построена модель влияния факторов производственной сферы на качество продукции вагоностроительных предприятий Украины на основе выделения факторов, которые влияют на качество труда и качество производственного процесса на предприятии, которое обуславливает в конечном результате

конкурентоспособность продукции и спрос на нее в сфере потребления.

Разработана система взаимоотношений горно-металлургического и железнодорожного комплексов Украины на основе невозможности изолирования процессов, которые осуществляются в этих видах экономической деятельности, как система с обратной связью, что позволило определить направления взаимодействия железнодорожного и горно-металлургического комплексов с целью обеспечения эффективности их сотрудничества.

Усовершенствовано построение организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью вагоностроительных предприятий Украины как совокупность методов и способов, которые дают возможность предприятию иметь стойкое положение на рынке, привлекать и сохранять потребителей при реализации основной цели своей деятельности.

Усовершенствована классификация факторов повышения конкурентоспособности вагоностроительных предприятий Украины на основе выделения факторов, которые влияют на конкурентоспособность продукции вагоностроения, что в конечном результате обуславливает максимальное улучшение уровня конкурентоспособности продукции вагоностроительных предприятий до уровня международных стандартов качества и экологической безопасности.

Построена система управления конкурентоспособностью вагоностроительных предприятий на основе ее разработки и функционирования под воздействием факторов внешней среды, что позволяет рассматривать ее как составную часть системы стратегического управления предприятием.

Предложено применение комбинированного подхода к внедрению системы менеджмента качества на вагоностроительных предприятиях Украины, учитывая особенности продукции вагоностроительных предприятий Украины и функционирование как внутреннего, так и мирового рынков вагонов, что позволит обеспечить рост уровня конкурентоспособности продукции вагоностроения Украины.

Обосновано создание системы анализа качества со стороны руководства вагоностроительных предприятий с целью более полного охвата сфер деятельности предприятия системой менеджмента качества, который является эффективным управленческим инструментом на предприятии, что позволяет ликвидировать несогласованность в действиях отделов, наладить коммуникации, улучшить взаимодействие с внешними организациями.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, качество, управление качеством, управление конкурентоспособностью, система менеджмента качества, вагоностроительные предприятия, железнодорожный транспорт.

ABSTRACT

Ponomareva T. V. Providing of competitiveness of car production facilities of Ukraine. – On rights for a manuscript.

Dissertation on gaining scientific degree of candidate of economic sciences

speciality 08.00.04 – economy and management by enterprises (after the types of economic activity). The Ukrainian state academy of railway transport Ministry of education and science, youth and sport of Ukraine, Kharkiv, 2012.

Dissertation work is sanctified to the theoretical ground and development of methodical recommendations in relation to directions of increase of competitiveness of car production facilities of Ukraine.

The problems of providing of competitiveness of car production facilities of Ukraine are investigational; essence of concept "competitiveness of enterprise" is reasonable; methodology of estimation of competitiveness of enterprise, system of mutual relations of mountain-metallurgical and railway complexes of Ukraine, classification of factors of increase of competitiveness of car production facilities of Ukraine and construction of organizationally-economic mechanism of management of car production facilities of Ukraine a competitiveness, is improved.

The model of influence of factors of productive sphere is worked out on quality of products of car production facilities of Ukraine, control system by the competitiveness of car production facilities and system of analysis of quality from one side guidance of car production facilities.

Application of the combined going is offered near introduction of the system of management of quality on car production facilities of Ukraine.

Keywords: competitiveness of enterprise, quality, quality management, management a competitiveness, quality management system, car-building companies, railway transport.

Пономарьова Тетяна Володимирівна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВАГОНБУДІВНИХ
ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Надруковано згідно з оригіналом автора

Відповідальний за випуск

Н.Є. Каличева

Підписано до друку . .20 р.
Формат паперу 60x84 1/16. Друк ризограф.
Папір офсетний. Обсяг 0,9 ум. друк. арк. Наклад 100 прим.
Зам. № . Безкоштовно.

Видавництво УкрДАЗТ.
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 2874 від 12.06.2007 р.
61050, Харків, пл. Фейєрбаха, 7
Друкарня УкрДАЗТу, 61050, м. Харків, пл.Фейєрбаха,7